

Orta Çağ Avrupası'nda Hristiyan Kadın Hacılar: Hukuki, Sosyal ve Mekânsal Kısıtlamalar (1000-1250)

Christian Women Pilgrims in Medieval Europe: Legal, Social, and Spatial Restrictions (1000-1250)

Yonca Yağmur TOPAL*

Öz

Orta Çağ Avrupası'nda 1000 ve 1250 yılları arasında yaşanan dinsel hareketliliğin arkasında, dönemin şartlarına rağmen yollara düşen Hristiyan kadın hacıların büyük bir rolü vardır. Ancak bu kadınlar, seyahatleri boyunca hem erkek egemen kilise hukukuyla hem de feodal toplum düzeninin getirdiği yasal, sosyal ve mekânsal engellerle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Kadınların kutsal yerleri ziyaret etme isteklerinin arkasında genellikle çocuk sahibi olma arzusu, aile üyelerinin iyileşmesi için dua etme isteği ya da dul kalmanın getirdiği zorluktan kurtulup manevi bir korumaya sığınma düşüncesi yer almaktadır. Kadınların bu dinsel hareketliliği, onların toplum hayatındaki yerini ve hareket serbestliğini kısıtlamak isteyen kurumlar tarafından sıkı bir şekilde denetlenmiştir. Bu dönemde bir kadının hacca gidebilmesi evliyse eşinin, bekarsa babasının veya feodal lordunun, genel olarak da bölge piskoposunun onayına bırakılmıştır. Öte yandan manastırda yaşayan rahibelerin uzun mesafeli hac yolculuklarına çıkması kilise kanunlarıyla tamamen yasaklanmış ve bu kadınlara çok katı bir manastır inzivasi (clausura) kuralı zorunlu kılınmıştır. Seyahatin ulaşım aşamalarında da ayrımcılığa maruz kalan kadın hacılar, gemilerde erkeklerin bulunduğu ortak alanlardan uzak tutularak havasız kamaralarda yolculuk etmeye mahkûm bırakılmışlardır. Üstelik birçok güçlükle ulaştıkları kutsal mabetlerde bile önlerine mekânsal engeller çıkarılmıştır. Dönemin en önemli merkezlerinden biri olan Durham Katedrali'nde kadınların en kutsal alanlara ve kutsal kalıntılara yaklaşması yasaklanmış; ancak kilise yönetimi dinsel bağışların devam etmesi için katedralin girişine Galilee Şapeli'ni inşa ederek kadınları ana binanın dışında, yani sınırdan tutan dolaylı bir çözüm üretmiştir. Bu çalışma, 11. ve 13. yüzyıllar arasında yaşamış Hristiyan kadın hacıların yolculuk deneyimlerini toplumsal cinsiyet rolleri ve hukuk tarihi çerçevesinde, farklı boyutlarıyla ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orta Çağ, Kadın Hacılar, Kilise Hukuku, Durham Katedrali, Toplumsal Cinsiyet.

Abstract

Christian women pilgrims, who set out on their journeys despite the conditions of the time, played a major role in the religious upheaval that took place in medieval Europe between the years 1000 and 1250. However, throughout their journeys, these women were forced to contend with both male-dominated ecclesiastical law and the legal, social and spatial barriers imposed by the feudal social order. The desire of women to visit holy sites was generally driven by a wish to have children, a desire to pray for the recovery of family members, or the hope of escaping the hardships of widowhood by seeking spiritual protection. This religious mobility was strictly monitored by institutions seeking to restrict women's place in society and their freedom of movement. During this period, a woman's ability to undertake the Christian pilgrimage depended on the approval of her husband if she was married, her father or feudal lord if she was unmarried, or, more generally, the local bishop. On the other hand, nuns living in convents were completely prohibited by church law from undertaking long-distance pilgrimages, and these women were

Bu makale 01.05.2026 tarihinde dergimize gönderilmiş; 08.05.2026 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 12.06.2026 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atfı şekli: Yonca Yağmur Topal, "Orta Çağ Avrupası'nda Hristiyan Kadın Hacılar: Hukuki, Sosyal ve Mekânsal Kısıtlamalar (1000-1250)", *Müellif Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, S. 5, (Haziran 2026), s. 132-141.

* Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, E-mail: yoncaayagmur.3388mail.com, Orcid: 0009-0007-5232-5690.

subject to a very strict rule of monastic seclusion (clausura). Female pilgrims, who faced discrimination even during the transport stages of their journey, were kept away from the communal areas where men were present on ships and were condemned to travel in stuffy cabins. Moreover, even at the holy shrines they had reached with great difficulty, spatial barriers were placed in their way. At Durham Cathedral, one of the most important centres of the period, women were forbidden from approaching the holiest areas and sacred relics; however, the church authorities devised an indirect solution to ensure the continuation of religious donations by constructing the Chapel of Galilee at the cathedral's entrance, thereby keeping women outside the main building-that is, at the periphery. This study aims to examine the travel experiences of Christian female pilgrims who lived between the 11th and 13th centuries from various perspectives, within the framework of gender roles and legal history.

Keywords: Middle Ages, Female Pilgrims, Canon Law, Durham Cathedral, Gender.

Giriş

Orta Çağ Avrupası'nda dini yaşam, toplumsal düzenin ve gündelik hayatın merkezinde yer almıştır. Bu dönemde Hristiyanlık inancının en önemli göstergelerinden biri, kutsal kabul edilen mekânlara düzenlenen hac seyahatleridir. Günahlardan arınmak, şifa bulmak veya Tanrı'ya olan bağlılığı göstermek amacıyla yollara düşen binlerce insan, Orta Çağ'ın en büyük toplumsal hareketliliğini oluşturmuştur. Tarih yazımında uzun süre erkek hacıların maceraları, siyasi etkileri ve seyahat güzergâhları ön planda tutulmuş; ancak bu hareketliliğin çok önemli bir parçası olan kadınların deneyimleri arka planda kalmıştır. Oysaki 11. ve 13. yüzyıllar arasında, feodal düzenin ve iklim şartlarının getirdiği zorlukların da ötesinde; cinsiyet hiyerarşisi, toplumsal dışlanma ve denetleme uygulamalarıyla mücadele etmek zorunda kalan pek çok Hristiyan kadın hacı, kutsal mekânların yollarına düşmüştür¹.

Kadınların hac yolculuğuna çıkmasındaki temel amaçlar, dönemin toplumsal ve biyolojik gerçeklikleriyle doğrudan ilişkilidir. Orta Çağ kadını için hac; kısırlıktan kurtulup çocuk sahibi olma arzusu, amansız hastalıklara yakalanan aile bireylerinin iyileşmesi için kutsal emanetlerden medet umma ya da eşini kaybetmiş dul bir kadının feodal baskılardan kaçarak dinsel bir sığınak bulma çabasıdır². Ancak kadınların bu maneviyat arayışı, var oldukları alandan çıkıp kamusal alana adım attıkları andan itibaren kilisenin ve yasaların koyduğu engellerle karşılaşmıştır. Dönemin erkek egemen zihniyeti ve kilise otoriteleri, kadının tek başına seyahat etmesini ahlaki ve toplumsal bir tehdit olarak görmüştür. Bu nedenle kadın hacıların hareketliliği, daha yola çıkmadan başlayarak ulaştıkları kutsal mekânlara kadar çok sıkı bir yasal ve sosyal denetim düzenine tabi tutulmuştur³.

Bu denetimlerin en açık göstergesini kilise hukuku (kanon hukuku) oluşturmaktadır. Feodal hukuk ve kilise kanunları, kadının seyahat özgürlüğünü erkeğin kesin onayına bağlamıştır. Evli bir kadının hacca gidebilmesi için eşinin, bekar veya dul kadınların ise babalarının ya da bağlı oldukları feodal lordların rızasını alması zorunlu kılınmıştır⁴. Kurumsal kilisenin kadın hareketliliğine karşı benimsediği bu sınırlayıcı tutum, manastır hayatındaki rahibeler söz konusu olduğunda tam bir yasağa dönüşmüştür. Papalık kararlarıyla rahibelerin uzun mesafeli hac seyahatleri kesin olarak engellenmiş ve kadın kutsallığı katı bir manastır hayatı içine hapsedilmiştir⁵.

Yasal engelleri aşarak yola çıkabilen dünyevi alandaki kadınlar ise bu kez ulaşım ve sosyal kısıtlamalarla yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Orta Çağ'ın güvensiz yollarında tecavüz,

¹ Özlem Genç, "Orta Çağ Avrupası'nda Hac Seyahatleri", *Bilimname*, S. 49, (2023), s. 521-525.

² Derya Gürtaş Dündar, "Orta Çağ'ın Hristiyan Hacıları ve Onların Koruyucuları", *History Studies*, C. 14, S. 3, (2022), s. 548-549.

³ Banu Çetin Ünal, "Orta Çağ Almanya'sında Kadın Manastırları", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 9, (2023), s. 26.

⁴ Huriye Reis, "[S]he was evry aferd": Pilgrimage and Medieval Women in the Book of Margery Kempe, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 2, (2005), s. 152-153.

⁵ Musa Osman Karatosun, "Kilise Hukukunda Kadınların Manastır Hayatını Düzenleyen Son Papalık Genelgesi 'Vultum Dei Quarere' ile Gelen Yenilikler", *Milel ve Nihal*, C. 19, S.2, (2022), s. 227-232.

cinsel şiddet ve haydutlar tarafından kaçırılarak köle pazarlarında satılma riskleri, kadınların karşılaştığı en büyük güvenlik tehditleridir. Bu tehditler, kadınları kabileler içinde erkek egemen alanlardan soyutlamış, gemilerin havasız ve dar kamaralarında seyahat etmeye zorlamıştır⁶. Dahası, bin bir güçlkle ulaşılan kutsal mâbetlerde bile kadınların önüne mekânsal sınırlar çizilmiştir. Bunun en belirgin tarihsel örneği Durham Katedrali'dir. Katedral yönetimi, azizin kutsal kalıntılarının saflığını korumak amacıyla kadınların ana binaya girmesini yasaklamış; ancak kadınların dinsel bağışlarından mahrum kalmamak için katedralin batı ucuna Galile Şapeli'ni inşa ederek kadınları ana ibadet alanının dışında, yani sınırda tutan dolaylı bir çözüm üretmiştir⁷.

Bu çalışma, Orta Çağ Avrupası'nda (1000-1250) Hristiyan kadın hacıların karşılaştığı yasal, sosyal ve mekânsal kısıtlamaları ele almaktadır. Çalışmanın temel amacı, kadınların hac deneyimlerini sadece dinsel bir seyahat olarak değil; toplumsal cinsiyet rolleri, feodal hukuk ve kilisenin mekânsal denetim uygulamaları çerçevesinde geniş bir bakış açısıyla incelemektir. Bu amaçla, kadınların seyahat amaçları, yollarda karşılaştıkları güvenlik sorunları, sınıfsal farklılıklar ve mabetlerdeki ayrışma uygulamaları tarihteki örnekleriyle incelenecektir.

Orta Çağ Hristiyan Dünyasında Kadınlık, Günah ve Hukuki Çerçeve

Orta Çağ döneminde kadının toplumsal konumunu, hareket alanını ve hukuki statüsünü doğru tarihsel bir yaklaşımla değerlendirebilmek için, dönemin dini zihniyet yapısını ve kilise öğretilerini incelemek temel bir gerekliliktir. 1000-1250 yılları arasındaki Hristiyan dünyasında din; yalnızca inanç boyutunda kalmamış, aynı zamanda hukuki düzenlemelerin ve toplumsal düzenin kurumsal temelini oluşturmuştur⁸. Bu dönemde kilise öğretileri, kadın kimliğini tek bir boyutta ele almak yerine, birbirine tamamen zıt iki dini örnek üzerinden şekillendirmiştir. Bu örneklerden ilki; dini anlatıda insanlığın cennetten kovulmasına ve ilk günahın dünyaya yayılmasına neden olan 'Havva'dır. İkincisi ise bu günah yükünü ortadan kaldıran ve kurtuluşun sembolü olarak sunulan 'Bakire Meryem'dir. Dönemin Hristiyan kadını, kendi dini ve toplumsal kimliğini bu iki uç örneğin dayattığı kurallar arasında kurmak zorunda kalmıştır⁹.

Bu dini tezatlığın kökenleri, Erken dönem Hristiyan düşüncesini şekillendiren din adamlarının, kadının doğasını kusurlu ve iradesiz görme eğilimlerine dayanmaktadır. Ancak bu dini bakış açısı, özellikle 11. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ve Gregoriuscu Reformlar olarak adlandırılan süreçle birlikte kurumsallaşmıştır¹⁰. Bu reform dalgasıyla ruhban bekaretinin kesin bir zorunluluk haline getirilmesi ve manastır hayatının merkezi bir otorite tarafından sıkı denetim altına alınması, kadınların ruhban sınıfındaki varlığını ve manastır yaşamındaki görece bağımsızlığını kısıtlamıştır. Kadın, bu dönemden itibaren kilisenin kurumsal kuralları içerisinde denetlenmesi gereken bir özne haline gelmiştir. Bu dönemde ele alınan eserlerde kadın, insanlığın cennetten kovulmasına yol açan ilk günahın asıl sorumlusu ve dini yanlışların kaynağı olarak görülmüştür. Kadın kimliğine yüklenen bu olumsuz anlamlar, sonraki yüzyıllarda kilisenin kadına yönelik geliştirdiği toplumsal ve dini kısıtlamaların da en temel dayanağını oluşturmuştur. Hippolu Augustinus ve Hieronymus gibi Orta Çağ düşünce dünyasına yön veren isimlerin eserleriyle kurumsallaşmıştır¹¹. Augustinus, cinselliği ve ilk günahın nesiller boyu aktarılmasını doğrudan kadının günaha sebebiyet veren rolüyle ilişkilendirirken; Hieronymus ise manastır hayatını ve bekareti yücelterek, evli kadınların yaşamını dini bir bozulma kaynağı olarak görmüştür¹². Bu dini temeller, 1000-1250 yılları arasındaki Orta Çağ dünyasına aktarıldığında, kadınların doğuştan gelen dini ve ahlaki bir zayıflık taşıdığı fikri hem hukukun hem de toplumsal kuralların temel bir kabulü haline gelmiştir.

⁶ Genç, "Orta Çağ Avrupası'nda Hac Seyahatleri", s. 524.

⁷ Simon Roffey, *The Medieval Chantry: An Archaeology*, Boydell Press, Woodbridge 2007, s. 82-84.

⁸ Joshua J. Mark, "Orta Çağ Kilisesi", (Çev. Burak Yıldız), *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-18341/orta-cag-kilisesi/> (Erişim Tarihi: 20.04.2026).

⁹ Maksude Kurt Fidan, "Hristiyanlıkta Kadın İmgesi: Günahkâr Havva ve Bakire Meryem Düalizmi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 2, (2022), s. 241-249.

¹⁰ Mustafa Furkan Dinleyici, "Kilise-Devlet Çatışmasının Gölgesinde XI. Yüzyıl Papalık Reformu", *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, C. 10, S. 2, (2024), s. 782-791.

¹¹ Ahmet Fethi Yıldırım, *Dinler Kitabı*, Alfa Yay., İstanbul 2016, s. 222-234.

¹² Serpil Durğun, "Aziz Augustinus'un Düşünceleri Üzerinden Erken Orta Çağ Hristiyan Düşüncesinde Kadının Tanrı'nın Suretini Taşıma Statüsü", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 66, S. 1, (2025), s. 113-124.

Bu dini algı, kadının günah, suç ve kefarete uygulamalarını da doğrudan belirlemiştir. Kilise hukukuna ve öğretilerine göre kadınlar, Havva'nın mirası sebebiyle manevi açıdan erkeğe göre daha dayanıksız kabul edildikleri için, onların eylemlerine her zaman daha büyük bir şüpheyile yaklaşılmıştır¹³. Bu durum, Orta Çağ kadını üzerinde yoğun bir vicdani baskı ve kurumsal bir suçluluk psikolojisi yaratmıştır. Dönemin günah ve tövbe kurallarını içeren kefarete kitapları üzerine yapılan araştırmalar, kadınların aile içi ilişkilerinden veya toplumsal rollerinden kaynaklanan durumların cinsiyete dayalı spesifik günah tanımları üzerinden kadını daha sıkı bir kurumsal denetim ve ahlaki baskı altına aldığını göstermektedir¹⁴.

Orta Çağ dini uygulamaları içinde hac ibadeti, bu kurumsal baskı altındaki kadın için kabul edilebilir bir çıkış yolu ve dini bir arınma imkânı tanımıştır. Orta Çağ dünyasında feodal yapı ve kilise, kadının yaşam alanını ev içiyle sınırlandırmış; onun tek başına dış dünyaya adım atmasını ahlaki bir tehlike olarak görmüştür. Fakat kadın, günahlarından arınmak, tövbe etmek ve şifa aramak amacıyla yola çıkmak istediğinde kilise bu talebe karşı çıkamamıştır¹⁵. Çünkü kutsal mekânları ziyaret etmek ve azizlerin kalıntılarına yüz sürmek, kadının toplum gözündeki 'günahkâr Havva' algısını kırması için en büyük fırsattı. Kadın hacı, yol boyunca katlandığı zorluklar ve gösterdiği içten bir inanç sayesinde iffetini topluma kanıtlamaktaydı. Böylece, toplumda kendine biçilen kusurlu kadın rolünden sıyrılarak Bakire Meryem'in temsil ettiği saygın dindarlık anlayışına yaklaşma imkânı buluyordu.

Ancak bu arınma arayışı, kendi içinde dönemsel bir çelişkiyi de barındırmaktaydı. Kadınların seyahat gerekçelerinin temelinde bu dini arınma ihtiyacı yer alsa da kadın hareketliliğinin bizzat kendisi kilise hiyerarşisi için her zaman bir baskı problemi oluşturmuştur. Erken Hristiyanlık döneminde, örneğin dördüncü yüzyılın sonlarında Galasyalı Egeria gibi dindar kadınlar, Akdeniz havzasını kurumsal bir engelle karşılaşmaksızın, serbestçe gezebiliyor ve bu seyahatlerini kayda geçirebiliyorlardı. Çünkü o dönemde kilise hukuku henüz kadınların hareket alanını kısıtlayıcı katı kurallar geliştirmemişti.

Ancak 1000-1250 yılları arasına gelindiğinde, kilisenin merkezileşme çabaları ve özellikle 11. yüzyıl Gregorius Reformları ile ruhban bekâretinin kesinleşmesi ve manastır kurallarının sıkılaşması sonucunda, kadınların manastır hayatındaki o serbestlik dönemi büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Orta Çağ ilahiyatçıları ve kilise hukukçuları, bir kadının evinden uzaklaşmasını, denetimsiz yollarda seyahat etmesini, konaklama merkezlerinde bulunmasını ve erkeklerle aynı kabilelerde yer almasını, ahlaki olarak doğru bulmuyor ve bir tehdit olarak algılıyorlardı. Sonuçta, bu dönemde kadının hacca gitme isteği dini açıdan kabul gören bir davranış olarak değerlendirilse de bu isteğin gerçek hayatta uygulanması, kadının hareketliliğini kontrol ve baskı altında tutmayı amaçlayan sert hukuki, idari ve mekânsal kısıtlamalarla sınırlandırılmıştır¹⁶.

Uygulamadaki Sınırlar, Sınıfsal Gerçeklikler ve Güvenlik Tehditleri

Orta Çağ Avrupası'nda kadın hacılığını ve bu uygulama etrafında şekillenen toplumsal cinsiyet rollerini anlamak için, Hristiyan seyahat kültürünün tarihsel dönüşümüne bakmayı gerekli kılmaktadır. Orta Çağ Kilisesi her ne kadar kadını ev içine hapseden ve tek başına seyahat etmesini ahlaki bir zayıflık olarak gören katı bir hukuk geliştirmiş olsa da Hristiyanlığın erken dönemlerinde yaşanan tablo tamamen farklıydı. İmparator Konstantin'in 313 yılında Hristiyanlığı serbest bırakmasının ardından, 4. ve 5. yüzyıllarda Akdeniz dünyasında büyük ölçüde bir kadın hacı hareketliliği yaşanmıştı¹⁷. Bu erken dönemde kadınlar, feodalitenin henüz

¹³ Joshua J. Mark, *Orta Çağ'da Kadınlar*, (Çev. Nizamettin Karaben), <https://www.worldhistory.org/trans/tr/2-1345/orta-cagda-kadınlar/> (Erişim Tarihi: 20.04.2026),

¹⁴ Rob Meens, *Penance in Medieval Europe 600-1200*, Cambridge Üniversitesi Yay., Cambridge 2014, s. 101-139.

¹⁵ Gürtaş Dündar, "a.g.m.", s. 548-549.

¹⁶ Leigh Ann Craig, "Kimin Kuralları? Ortaçağ Kadınları ve Hac Yolculuğu", American Catholic Historical Association Derneği, <https://achahistory.org/2010/06/07/whose-rules-medieval-women-and-pilgrimage/> (Erişim tarihi: 19.04.2026)

¹⁷ Fatma Şengül, "Orta Anadolu'da Bizans Dönemi ve Hristiyan Hac Yolları", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 7, (2022), s. 15-17.

kurumsallaşmadığı ve kilise hukukunun kadın bedenini bu denli sıkı denetlemediği serbest bir ortamdan yararlanmaktaydı.

Bu erken dönem serbestliğinin tarihsel nitelikteki en somut belgesi, Batı Avrupa'dan yola çıkarak Kudüs, Mısır ve Sina Dağı'nı gezen dindar bir kadın olan Egeria'nın kaleme aldığı seyahatnamedir. 4. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşen bu seyahatte Egeria, yanında herhangi bir erkek vasisi, kocası ya da kilise otoritesinin resmî izni olmadan binlerce kilometrelik bir coğrafyayı tek başına aşmıştır. Egeria'nın metni incelendiğinde, onun yollarda karşılaştığı askerler, rahipler ve yerel rehberlerle tamamen eşit statüde iletişim kurduğu görülmektedir. Benzer şekilde, yine aynı yüzyılda yaşayan Bordeaux'lu Anonim Kadın Hacı gibi şahsiyetler de erken dönem Hristiyanlığında seyahat etmenin kadın için kurumsal engellerden uzak bir inanç uygulaması olduğunu kanıtlamaktadır¹⁸.

Ancak 11. yüzyıla gelindiğinde, Avrupa'nın toplumsal, hukuki ve dini haritası kökten bir değişime uğramıştır. Feodal yapının kurumsallaşmasıyla birlikte kadın tamamen ev içi alana hapsedilmiştir. Bu dönüşümün dini boyutunu ise kilise hukukunun kurumsallaşması oluşturmuştur. Kilise, toplumsal düzeni korumak adına kadın cinselliğini ve bedenini doğrudan kontrol altına alma ihtiyacı duymuştur. Kilisenin kadınları kontrol altında tutmak için başvurduğu en etkili örneklerinden biri, piskoposların rahipler için hazırladığı Kefaret Kitapları ile başlamış; ancak 11. yüzyılın merkezîyetçi reformlarıyla birlikte bu denetim, çok daha kurumsal bir yapıya dönüşmüştür. Artık bu süreçte Kefaret Kitapları'nın yerini, kilise hiyerarşisinin ve mahkemelerin doğrudan uyguladığı Kanon Hukuku düzenlemeleri ve piskoposluk genelgeleri almıştır. Bu hukuksal dönüşüm, kadınların manastır yaşamındaki idari bağımsızlıklarını sonlandırarak, onları piskoposluk denetimine dayalı katı bir hiyerarşik disiplin içine dahil etmiştir. Söz konusu denetim anlayışının bireysel hayata yansması olarak, kadının erkek vasisinin izni olmaksızın seyahate çıkması doğrudan bir ahlaki tehlike olarak nitelendirilmiştir. Bu dönemdeki düzenlemeler ve araştırmaların da ortaya koyduğu üzere, kocasından veya babasından onay almadan yol çıkan kadınlar, aylarca süren dini yaptırımlara maruz bırakılmıştır.

Kilisenin ve hukukun getirdiği bu baskıların etkileri, her kadın için aynı olmamış; aksine kadınların hac deneyimlerini sınıfsal konumlarına göre keskin çizgilerle ayırmıştır. Aristokrat kadınlar için hac seyahati, feodalitenin getirdiği kısıtlamalardan kaçıp, sahip oldukları siyasi ve maddi gücü ortaya koydukları bir statü sembolü haline gelmekteydi. Bunun en somut örneği, İkinci Haçlı Seferi sırasında Kudüs yoluna çıkan Aquitaine'li Eleanor'dur¹⁹. Eleanor gibi üst düzey soylu kadınlar²⁰, yollardaki tehlikelere karşı kendi servetleriyle sağladıkları geniş güvenlik ve ulaşım imkânlarıyla hareket ediyorlardı; yanlarında özel muhafızlar, hizmetçiler ve kalabalık kervanlar taşıyabiliyorlardı.

Öte yandan, soylu sınıfa mensup olmayan köylü ve yoksul kadınların hac deneyimi tamamen bir çile ve doğrudan bir hayatta kalma mücadelesiydi. Sınıfsal olarak en alt basamakta yer alan bu kadınlar, yollarda korumasız, silahsız ve çoğunlukla anonim birer kişilik olarak yürümek zorundaydı. Maddi güçleri olmadığı için kendilerini koruyacak askerler tutamayan halktan kadınların yollardaki tek sığınağı, her türlü hava şartına, açlığa ve hastalığa karşı gösterdikleri fiziksel dirençti²¹.

Sınıfsal uçurumların ardında, tüm bu kadınları evlerinden çıkarıp yollara düşüren ortak bir zemin daha vardı: Kadın bedeninin Orta Çağ'daki toplumsal ve biyolojik gerçeklikleri. Dönemin Avrupası'nda bir kadının toplumdaki değeri neredeyse tamamen annelik ve doğurganlık üzerinden ölçülüyordu²². Bu durum, kadının üzerinde büyük bir psikolojik baskı oluşturmaktaydı. Nitekim kısırlık, kronikleşen ağır doğum sancıları, bebek ölümleri veya çocuklarını kaybetmek gibi travmatik krizler, kadınları kutsal mekânlara sığınmaya iten en temel amaçlardandı. Kadınlar, toplum içinde varlıklarını tehdit eden kısırlık, çocuk ölümü veya doğum sancısı gibi zorlu süreçleri aşabilmek, bir mucize dilemek ya da yaşadıkları acılara dini bir anlam bulabilmek adına

¹⁸ Şengül, "a.g.m.", s. 17.

¹⁹ Gülşen İstek, "Haçlı Seferlerine Katılan Kadınlar", *Journal of Islamicjerusalem Studies*, C. 19, S. 2, (2019), s. 215-216.

²⁰ İstek, "a.g.m.", s. 214.

²¹ Emrullah Kaleli, "Haçlı Seferlerinde Kadınlar", *International Academic Research Congress, Bildiri Kitabı*, 2018, s. 1044-1045.

²² Jacques Le Goff, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, Doğu Batı Yay., Ankara 2017, s. 314-315.

haccı bir teselli ve şifa kapısı olarak görmüşlerdir²³. Kutsal bir azizin mezarına dokunarak bedenine şifa arayan yoksul bir köylü kadın ile soyunun devamını sağlamak için Meryem Ana'ya adaklar adayan soylu bir kadının gayesi ortak bir hal alıyordu.

Ancak yola çıkan kadınları, dönemin en kaçınılmaz gerçeği olan güvenlik tehditleri beklemekteydi. İssız ve korumasız Orta Çağ yolları, kadın hacılar için fiziksel ve cinsel şiddet açısından birer tehlike oluşturmaktaydı. Gaspçıların saldırısına uğramak²⁴, tecavüze maruz kalmak ve hatta kaçırılarak köle pazarlarında satılmak, yoksul kadınların her an karşı karşıya geldiği risklerdendi. Burjuva sınıfından bir kadının yollarda yaşadığı zorlukları dile getiren Margery Kempe'nin seyahat günlükleri, bu korkunun boyutlarını açıkça doğrulamaktadır. Kempe, seyahati boyunca sürekli olarak cinsel saldırıya uğrama endişesi taşımış ve etrafındaki erkeklerin baskısına maruz kalmıştır. Bu doğrultuda, izinsiz yola çıkan kadınların ağır dini cezalara çarptırılmıştır. Nitekim bu dönemi takip eden yüzyıllarda da kadınların yaşadığı tehlikelerin boyutunu göstermesi açısından, Geç Orta Çağ'da seyahat eden Margery Kempe'nin günlükleri önemli bir kanıt niteliğindedir. Kempe'nin anlatıları, kadının yalnız başına seyahat etmesine yönelik o büyük korkunun boyutların doğrulamaktadır.

Bu fiziki tehlikelerin yanı sıra, kadın hacıların psikolojik en ağır yükü, toplumsal ahlak algısı ve dışlanma kaygısıydı. Dönemin zihniyeti, bir kadının korunaklı evinden dışarı adım attığı her ana şüpheyle yaklaşıyor ve bunu bir ahlaki zayıflık olarak görebiliyordu. Yollarda iradesi dışında bir saldırıya uğrayan çaresiz bir kadın bile, evine döndüğünde merhamet görmek yerine toplum tarafından suçlanma ve dışlanma korkusuyla baş başa kalıyordu²⁵. Dolayısıyla kadınlar için hac, sadece coğrafi mesafeleri aşmaktan ibaret değildi; o hem yollardaki acımasız şiddete direnmek hem de geri döndüklerinde itibarlarını çevrelerine kanıtlamak zorunda kaldıkları ağır bir varoluş mücadelesine dönüşmekteydi.

Kadın Hacılığının Coğrafyası ve Mekânsal Deneyimler

Kadın hacıların yollarda yaşadığı uygulama ve sınıfsal zorluklar, onların ulaştıkları kutsal topraklarda ve şehirlerde bambaşka bir coğrafi deneyime dönüşmekteydi. Orta Çağ Hristiyan dünyasında hac seyahatleri belirli büyük merkezler etrafında şekillenmekteydi. Bu coğrafi haritanın en üst basamağında Hristiyan coğrafyasının merkezi kabul edilen Kudüs²⁶, havarilerin ve papalığın idari merkezi olan Roma ve İber Yarımadası'nın ucundaki Santiago de Compostela geliyordu²⁷. Dönemin kadını için bu şehirlere doğru yola çıkmak, sadece coğrafi bir mesafeyi aşmak ya da fiziki bir yeri haritada bulmak anlamına gelmiyordu. Bu yolculuk, kilisenin ve feodal hukukun kadına dayattığı ev içi sınırları ve mekânsal kapanmayı tamamen yok ederek, uluslararası kutsal alanlarda fiziksel ve hukuki bir varlık gösterme mücadelesiydi.

Bu coğrafi merkezler arasında Kudüs ve onun merkez üssü kabul edilen Kutsal Kabir Kilisesi, kadın hacılar için manevi ve mekânsal deneyimin tepe noktasını oluşturmuyordu. İsa'nın çarmıha gerildiği, gömüldüğü ve yeniden dirildiğine inanılan bu büyük mimari yapı, kadınlara İncil'deki anlatıları sadece dinlemekle kalmayıp, doğrudan yerinde tecrübe etme ve yaşama fırsatı sunmaktaydı²⁸. Kadın hacılar, Kutsal Kabir Kilisesi'nin koridorlarında yürürken, İsa'nın mezarı başında gözyaşı döküp azizlerin kutsal kalıntılarına dokunurken toplumsal cinsiyet rollerinden ve kendilerine yüklenen kusurlu kimliklerden bir an olsun sıyrılıyorlardı. Burada yaşanan mekânsal deneyim, normal şartlarda kilise içinde vaaz vermesi, dini metinleri yorumlaması ve hatta kutsal alanlara yaklaşması sınırlandırılan Orta Çağ kadını için kilise içi hiyerarşinin gündelik dayatmalarından uzakta, kutsal tarihle daha doğrudan ve şahsi bir manevi bağ kurma alanı yaratıyordu. Kadın, kutsal mekân sınırları içerisine adım attığı andan itibaren, kurumsal din doktrinin kendisine dayattığı pasif konumdan sıyrılarak tarihsel sürecin aktif bir öznesine dönüşmekteydi.

²³ Genç, "Orta Çağ Avrupası'nda Hac Seyahatleri", s. 525.

²⁴ Genç, "Orta Çağ Avrupası'nda Hac Seyahatleri II", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 4, (2022), s. 2476-2477.

²⁵ Kaleli, "a.g.m.", s. 1045.

²⁶ Ali Erbaş, *Hristiyanlıkta İbadet, Ayışığı Kitapları*, İstanbul 2003, s. 62-63.

²⁷ Ömer Faruk Harman, "Hac", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, Türk Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1996, s. 385.

²⁸ Gürtaş Dündar, "a.g.m.", s. 550.

Diğer taraftan Roma ve Santiago de Compostela, özellikle Avrupalı aristokrat kadınların coğrafi hareketliliğini ve bu hareketliliğin getirdiği toplumsal gücü gösteren en önemli rotalardır. Söz konusu rotaların mekânsal ve siyasi dinamiklerini kavramak, elit sınıfa mensup aristokrat kadınların seyahat motivasyonlarını anlamak açısından oldukça önemlidir. Nitekim bu saygın şahsiyetler için bu büyük şehirlerdeki aziz mezarlarını ziyaret etmek, sadece bireysel ve içsel bir ibadet uygulaması değildi. Bu seyahatler, aynı zamanda o mekânların sunduğu uluslararası kültürel, siyasi ve sosyal bağlara doğrudan dahil olmak anlamına geliyordu. Taşradaki yerinden ayrılarak Roma'nın köklü dini merkezlerine veya Santiago'nun Hristiyan dünyasının sınırındaki kutsal mekânlarına ulaşan aristokrat bir kadın, bu merkezlerde diğer soylularla, yüksek ruhban sınıfıyla ve farklı coğrafyalardan gelen elitlerle temas kurmaktaydı. Bu sayede, parçası olduğu hanedanın saygınlığını ve şahsi itibarını yerel sınırların ötesinde, Hristiyan dünyasının seçkin çevrelerinde kanıtlama imkânı buluyordu²⁹.

Netice itibarıyla Kudüs'ün manevi ağırlığı, Roma'nın kurumsal ve tarihi görkemi ile Santiago'nun insanın sınırlarını aşan zorlu yolları, kadın hacıların hem zihninde hem de bedeninde derin izler bırakmıştır. Kadınlar ulaştıkları bu coğrafyalarda ve mekânlarda sadece pasif birer izleyici ya da turist olarak kalmamışlardır. Aksine, kutsal mekânlara fiziksel olarak dokunan, oralarda ağlayan, adaklar adayan, kiliselere bağışlar yapan ve o mekânların kutsallık tarihini kendi canlı deneyimleriyle yeniden üreten aktif birer özneye dönüşmüşlerdir. Ev hapsine ve kilise baskısına mahkûm edilmek istenen Orta Çağ kadını, haccın sunduğu bu geniş ve yasal coğrafya sayesinde feodal sınırları haritadan silmiş ve Hristiyanlık tarihinin mekân hafızasında kendine kalıcı, silinmez bir yer edinmeyi başarmıştır.

Sonuç

Orta Çağ Avrupası'nda dini hareketliliğin en tepeye ulaştığı 1000-1250 yılları arasında, Hristiyanlık tarihinin en yoğun yer değiştirmeleri görülmüştür. Bu hareketliliğin odak noktasını oluşturan hac seyahatleri, geleneksel tarih yazımında büyük ölçüde erkek öznelerin siyasi, askeri ve coğrafi faaliyetleri üzerinden okunmuş olsa da kadın hacıların varlığı ve bu süreçteki rolleri, dönemin toplumsal zihniyet yapısını anlamak adına vazgeçilmez bir zemin sunmaktadır. Bu çalışma, 11. ve 13. yüzyıllar arasında yollara düşen Hristiyan kadın hacıların deneyimlerini; kurumsal din hukukunun dayatmalarını, feodalitenin sert sınıfsal yapısını ve mabetlerin mekânsal tabakalaşması doğrultusunda çok boyutlu bir yaklaşımla ele almıştır.

Netice itibarıyla, Orta Çağ kadınının kutsal mekânlara yönelmesindeki temel etkenlerin, dönemin sosyo-kültürel gerçeklikleri tarafından doğrudan şekillendirildiği belirlenmiştir. Kadının değerinin başta annelik ve nesil devamlılığı üzerinden belirlendiği bu dönemde; kısırlık, çocuk ölümleri ya da dulluk gibi dönüm noktaları, kadınları ev içi alanın güvenli sınırlarından çıkarıp tehlikeli yolların fiziki zorluklarına yönelten temel nedenler olmuştur. Kadın, toplumun kendisine yüklediği '*günahkâr Havva*' önyargısını, yol boyunca katlandığı zorluklar ve sergilediği inanç uygulamaları sayesinde aşma fırsatı bulmuştur. Böylece o, hem dindarlığını ve ahlaki saygınlığını toplumsal algıda kanıtlamış hem de '*Bakire Meryem*'in temsil ettiği kutsallık alanına dahil olarak toplum içindeki itibarını yeniden kazanmaya çalışmıştır.

Ancak bu arınma ve var olma arayışı, kurumsal kilise hiyerarşisi ve feodal otoriteler tarafından her zaman kontrol altında tutulması gereken ahlaki ve hukuki bir risk olarak algılanmıştır. Erken Hristiyanlık dönemindeki Egeria örneğinde görülen kısmen serbest seyahat kültürünün aksine, Orta Çağ Avrupası'nda merkezileşen kilise hukuku, kadının seyahat özgürlüğünü erkeğin (eş, baba, lord veya piskopos) otoritesine ve onayına bırakmıştır. Bu kurumsal baskı, manastır dünyasındaki rahibeler söz konusu olduğunda inziva kuralıyla tam bir mekânsal kapanmaya ve seyahat yasağına dönüşmüştür. Ev içi alandaki kadınlar ise yasal izinleri alsalar dahi, yollardaki cinsel şiddet ve köleleştirilme gibi güvenlik tehditleri sebebiyle ulaşım süreçlerinde (gemilerin yalıtılmış kamaralarında olduğu gibi) erkek egemen alanlardan mahrum edilmiştir. Bu kısıtlamaların, kadının ait olduğu toplumsal sınıfa göre de değiştiği; aristokrat kadınlar sahip oldukları imkânları birer siyasi nüfuz ve ailevi itibar aracına dönüştürebilirken,

²⁹ Diana Webb, *Pilgrims and Pilgrimage in The Medieval West*, I.B. Tauris Publishers, London 2001, s. 83-90.

yoksul kadınlar ise yolların zorlu koşullarında, kimliksiz ve savunmasız bireyler olarak hayatta kalma mücadelesi vermişlerdir.

Çalışma, mabetlerdeki mekânsal sınırlamaların ve mimari düzenlemelerin boyutlarını da ortaya koymaktadır. Bin bir güçlkle ulaşılan Kudüs, Roma veya Santiago de Compostela gibi merkezler kadınlara kurumsal yapılardan bağımsız, aracısız bir manevi deneyim ve bağımsız bir irade imkânı sunarken; yerel kilise yönetimleri bu hareketliliği mekânsal sınırlar aracılığıyla kontrol altına almaya çalışmıştır. Durham Katedrali örneğinde açıkça görüldüğü üzere, aziz kalıntılarının kutsallığını koruma gerekçesiyle, kadınların ana ibadet alanına girişini engellemiştir. Ancak kilise yönetimi, kadınların dini bağışlarından mahrum kalmamak adına stratejik bir çıkar gözeterek, katedralin girişine Galilee Şapeli'ni inşa edip kadınları ana binanın dışında tutan dolaylı bir çözüm üretmiştir.

Tüm bu yasal, sosyal ve mekânsal kısıtlamalara rağmen, 1000-1250 yılları arasında yaşayan Hristiyan kadın hacılar, haccın kendilerine sunduğu bu yasal coğrafi hareketlilik sayesinde feodal sınırları görünmez kılmayı başarmışlardır. Kadınlar, ulaştıkları mabetlerde sadece pasif birer izleyici olarak kalmamış; bizzat dokunarak, ağlayarak, adaklar adayarak ve bağışlar yaparak kutsallığın tarihini kendi canlı deneyimleriyle yeniden üretmişlerdir. Bu yönüyle Orta Çağ kadın hacılığı, sadece dini bir ritüel değil; kadının kurumsal din doktrininin kendisine dayattığı pasif konumdan sıyrılarak tarihi sürecin aktif bir öznesine dönüştüğü, feodal kısıtlamalara karşı verilmiş sessiz ama derinden bir varoluş mücadelesidir.

Kaynakça

- Craig, Leigh Ann, “*Kimin Kuralları? Ortaçağ Kadınları ve Hac Yolculuğu*”, American Catholic Historical Association Derneği, <https://achahistory.org/2010/06/07/whose-rules-medieval-women-and-pilgrimage/> (Erişim tarihi: 19.04.2026).
- Çetin Ünal, Banu, “Orta Çağ Almanya’ında Kadın Manastırları”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 9, (2023), s. 25-32.
- Dinleyici, Mustafa Furkan, “Kilise-Devlet Çatışmasının Gölgesinde XI. Yüzyıl Papalık Reformu”, *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, C. 10, S. 2, (2024), s. 775-806.
- Durğun, Serpil, “Aziz Augustinus’un Düşünceleri Üzerinden Erken Orta Çağ Hristiyan Düşüncesinde Kadının Tanrı’nın Suretini Taşıma Statüsü”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 66, S. 1, (2025), s. 109-138.
- Erbaş, Ali, *Hristiyanlıkta İbadet*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2003.
- Genç, Özlem, “Orta Çağ Avrupası’nda Hac Seyahatleri”, *Bilimname*, S. 49, (2023), s. 507-540.
- Genç, Özlem, “Orta Çağ Avrupası’nda Hac Seyahatleri II”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 4, (2022), s. 2468-2483.
- Gürtaş Dündar, Derya, “Orta Çağ’ın Hristiyan Hacıları ve Onların Koruyucuları”, *History Studies*, C. 14, S. 3, (2022), s. 547-563.
- Harman, Ömer Faruk, “Hac”, *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, Türk Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1996, s. 382-386.
- İstek, Gülşen, “Haçlı Seferlerine Katılan Kadınlar”, *Journal of Islamic Jerusalem Studies*, C. 19, S. 2, (2019), s. 205-224.
- Joshua J. Mark, “Orta Çağ Kilisesi”, (Çev. Burak Yıldız), *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-18341/orta-cag-kilisesi/> (Erişim Tarihi: 20.04.2026).
- Kaleli, Emrullah, “Haçlı Seferlerinde Kadınlar”, *International Academic Research Congress, Bildiri Kitabı*, 2018, s. 1043-1048.

Karatosun, Musa Osman, “Kilise Hukukunda Kadınların Manastır Hayatını Düzenleyen Son Papalık Genelgesi ‘Vultum Dei Quarere’ ile Gelen Yenilikler”, *Milel ve Nihal*, C. 19, S.2, (2022), s. 225-252.

Kurt Fidan, Maksude, “Hristiyanlıkta Kadın İmgesi: Günahkâr Havva ve Bakire Meryem Düalizmi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 2, (2022), s. 239-252.

Le Goff, Jacques, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, Doğu Batı Yay., Ankara 2017.

Mark, Joshua J., *Orta Çağ'da Kadınlar*, (Çev. Nizamettin Karaben), <https://www.worldhistory.org/trans/tr/2-1345/orta-cagda-kadinlar/> (Erişim Tarihi: 20.04.2026).

Meens, Rob, *Penance in Medieval Europe 600-1200*, Cambridge Üniversitesi Yay., Cambridge 2014.

Reis, Huriye, “[S]he was evry aferd”: Pilgrimage and Medieval Women in the Book of Margery Kempe, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 2, (2005), s. 151-161.

Roffey, Simon, *The Medieval Chantry: An Archaeology*, Boydell Press, Woodbridge 2007.

Şengül, Fatma, “Orta Anadolu’da Bizans Dönemi ve Hristiyan Hac Yolları”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 7, (2022), s. 11-29.

Webb, Diana, *Pilgrims and Pilgrimage in The Medieval West*, I.B. Tauris Publishers, London 2001.

Yıldırım, Ahmet Fethi, *Dinler Kitabı*, Alfa Yay., İstanbul 2016.

Extended Abstract

In Medieval Europe (1000-1250), religious life transcended mere spiritual devotion, operating as a central pillar of the social order and everyday existence. Pilgrimage, a primary mode of mobility during this era, has traditionally been framed in historiography through the paradigm of male military, political, or spiritual enterprise. Nevertheless, navigating the stringent constraints of feudal society and ecclesiastical mandates, thousands of women undertook these journeys, thereby reauthoring both their personal narratives and the history of sacred topographies. This study aims to illuminate women’s efforts to exercise agency in this process by examining the experiences of Christian female pilgrims through the intersecting frameworks of legal history, gender roles, and spatial governance.

The impetus for female pilgrimage was inextricably linked to the socio-cultural realities of the High Middle Ages. Conditions such as infertility, chronic illness, or the social marginalisation precipitated by widowhood compelled women to seek spiritual and physical solace through the veneration of sacred relics and engagement with religious institutions. However, this spiritual pursuit encountered rigid systemic barriers the moment women transgressed the boundary between the domestic and public spheres. Canon law dictated that female mobility was strictly contingent upon explicit patriarchal consent-be it from a husband, father, or feudal overlord. For female monastics, this restriction was absolute, strictly enforced by the mandates of cloistering and permanent confinement within the monastery.

Socio-economic stratification functioned as the primary determinant in shaping the female pilgrimage experience. For aristocratic women, such as Eleanor of Aquitaine, pilgrimage routes provided a liminal space of relative autonomy where, leveraged by their material wealth, they could circumvent feudal constraints and assert their political identities. Conversely, for peasant and impoverished women, these journeys were fraught with the struggle for survival, the pervasive threat of sexual violence, and the spectre of anonymity. Relegated to the stifling confines of lower decks on perilous maritime voyages, these women encountered persistent discriminatory practices even upon arrival at their sacred destinations.

A quintessential architectural manifestation of this gendered segregation is Durham Cathedral. While ecclesiastical authorities proscribed women's entry into the main sanctuary to

preserve the purity of the sacred space and its relics, they strategically commissioned the Galilee Chapel at the cathedral's western extremity to ensure the uninterrupted flow of religious benefactions. This spatial arrangement represents a pragmatic ecclesiastical strategy: marginalising women spatially while ensuring they were not compelled to withdraw their financial patronage.

Methodologically, this study is grounded in a historical analysis of gender roles and spatial arrangements during the Middle Ages. The research investigates the mechanisms by which contemporary practices curtailed female mobility -most notably spatialized at Durham Cathedral- and how female pilgrims actively navigated and subverted these restrictions. It critically examines the exclusionary ecclesiastical mindset regarding female identity, particularly theological constructs such as '*the legacy of Eve*' contextualising them within the broader social structures of the period. Ultimately, this study aims to bridge a critical lacuna in medieval historiography by illuminating how female pilgrims asserted their agency against institutional restrictiveness through acts of localised resistance and active engagement with sacred sites. In the holy cities they reached, women functioned not as passive observers, but as active agents who, through oblations, devotional practices, and financial patronage, continually reconstructed the sanctity of these spaces.

Consequently, despite profound legal, social, and spatial impediments, female pilgrims of the eleventh to thirteenth centuries managed to render rigid feudal boundaries permeable through their own agency. Medieval female pilgrimage transcended mere religious ritual; it constituted a silent yet profound existential struggle against patriarchal and feudal oppression, allowing women to shed the passive roles imposed by institutions and emerge as active agents in the historical narrative.